

เทศน์โล้สำเภา

เทศน์โล้สำเภา เป็นงานบุญประเพณีที่จัดขึ้นสืบต่อกันมาตั้งแต่สมัยโบราณของชุมชนชาวมอญวัดประดิษฐาราม โดยจัดขึ้นควบคู่ไปกับการเทศน์มหาชาติ ในช่วงวันออกพรรษาของทุกปี การเทศน์มหาชาติจะเป็นการนำเนื้อความของพระพุทธเจ้าครั้งเมื่อเสวยพระชาติเป็นพระเวสสันดรทั้ง 13 กัณฑ์มาเทศน์ โดยนิมนต์พระขึ้นเทศน์ 3 ธรรมาสน์และมีคาถาทิ้งหมด 1,000 พระคาถา ซึ่งชาวบ้านเรียกกันว่า "การเดินคาถาพัน" พระรูปแรกจะเป็นผู้เดินคาถาตั้งแต่ต้นจนจบแล้วจึงจะเริ่มเทศน์เนื้อหาของแต่ละกัณฑ์ หลังจากที่พระเทศน์จบแล้วจะมีการโปรยข้าวตอกดอกไม้และประพรมน้ำพระพุทธมนต์เพื่อเป็นสิริมงคลแก่สาธุชนทั่วไปหลังจากเทศน์มหาชาติจบลงแล้ว ประชาชนก็จะช่วยกันจัดสร้างเรือสำเภาจำลองขนาดใหญ่ไว้ที่บริเวณลานวัดจะมีการตกแต่งเรือสำเภาด้วยดอกไม้ต่าง ๆ อย่างสวยงามและมักจะตกแต่งกันตลอดทั้งคืนจนกว่าจะแล้วเสร็จเพื่อให้ทันพิธี "บูชาสำเภา" ในเวลาย่ำรุ่ง (ตัวผู้เล่าเองก็เคยได้ไปช่วยจัดและตกแต่งด้วยเช่นกัน) การตกแต่งเรือสำเภาจำลองนี้มีพิธีการสำคัญคือ การตกแต่งหัวเรือสำเภา โดยการนำดอกไม้ไทยมาตกแต่ง เช่น ดอกหงอนไก่ ดอกดาวเรือง ดอกบานไม่รู้รุ่ย ดอกสร้อยทอง หรือดอกไม้ไทยอื่น ๆ ที่สามารถหาได้ตามฤดูกาล พวงมาลัยดอกไม้สด 7 สี ยาว 7 ศอกสำหรับคล้องหัวเรือ บายศรีเทพ สำหรับวางบนหัวเรือ และผ้าแพรเยื่อไม้ สามสี (สีแดง เหลืองและเขียว) สำหรับผูกที่หัวเรือ นอกจากนี้ยังมีของที่ใช้บูชาหัวเรือ คือ หมากพลู ขนมต้มขาว-แดง ไข่ต้ม (สำหรับเสียบยอดบายศรี) ข้าวสวย 1 ถ้วย ซึ่งได้ถามจากนางเพลินพิศชาวผ่อง และนางสาวจินตนา อิมวัฒน์ (ป้าแก้ว) ถึงสาเหตุที่นิยมใช้ดอกไม้ไทยเพราะต้องการให้เป็นสิริมงคลและมีความเจริญรุ่งเรืองแก่ชีวิต หลังจากนั้นเวลาประมาณ 04.30 น. พระภิกษุสงฆ์และสามเณร จะลงมาทำวัตรเช้าแบบย่อ เมื่อทำวัตรเช้าเสร็จแล้วพระภิกษุสามเณรจะมาร่วมบูชาสำเภา ด้วยข้อมูลส่วนนี้จากพระครูปริยัติวรานุสิฐ เจ้าอาวาสวัดประดิษฐาราม ป้าแก้ว (นางสาวจินตนา อิมวัฒน์) ซึ่งเป็นคนเชื้อสายมอญของชุมชนวัดประดิษฐารามอธิบายว่าการบูชาสำเภาได้มีการจัดเตรียมข้าวสำหรับพระภิกษุสามเณรและประชาชนทั่วไป ซึ่งข้าวนี้เรียกว่า "ข้าวมธูปายาส" โดยมีส่วนประกอบที่สำคัญคือ ข้าวสวย กล้วยไข่สุกหั่นชิ้นเล็ก ๆ งาคั่ว (งาดำ) ข้าวตอกเกลือ เทียนขี้ผึ้งตัดเป็นท่อนสั้น ๆ หมากพลูจิบ ดอกบานไม่รู้รุ่ยและดอกหงอนไก่แคะกลีบคลุกเคล้าให้เข้ากันวัตถุประสงค์ของการจัดเตรียมข้าวมธูปายาสนี้ เพื่อจัดเป็นเสบียงให้พระสงฆ์ในการเดินทางไปรับพระไตรปิฎกที่ประเทศมอญจากการศึกษาค้นคว้าประวัติความเป็นมาของการเทศน์โล้สำเภา มีตำนานของรามัญอยู่ว่าในรัชสมัยของพระเจ้าธรรมเจดีย์หรือพระธรรมราชาธิบดี ผู้ครองกรุงหงสาวดี ซึ่งเป็นช่วงที่บ้านเมืองปราศจากสงคราม พระองค์ได้ทรงทำนุบำรุงบ้านเมืองให้มีความเจริญรุ่งเรืองแล้วยังทรงทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะปรับปรุงพระพุทธศาสนาให้เรียบร้อยดีงาม เนื่องจากคณะสงฆ์ในขณะนั้นต่างฝ่ายต่างนิยมนับถือตามรูปแบบของตน พระองค์จึงทรงดำริที่จะส่งพระสงฆ์เป็นสมณทูตไปเจริญสัมพันธไมตรีกับสีหลประเทศ (ประเทศศรีลังกา) พระองค์ทรงคัดเลือกพระสงฆ์ส่งเป็นสมณทูตไป โดยจัดเรือสำเภาสำหรับบรรทุกขนสง 2 ลำ ลำหนึ่งมีชื่อว่า "รามคุดตะ" อีกลำหนึ่งมีชื่อว่า "จิตรคุดตะ" เรือทั้งสองลำเดินทางโดยสวัสดิภาพถึงเมืองสีหลประเทศ และได้ปฏิบัติหน้าที่เรียบร้อยเป็นอันดีและพักผ่อนในสีหลประเทศตามสมควร จึงกราบทูลลาพระเจ้าสีหลกลับหงสาวดี ในการนี้พระเจ้าผู้ครองเมืองสีหลได้จัดสมณทูตมาเจริญสัมพันธไมตรีต่อพระเจ้าธรรมเจดีย์ราชาโดยจัดส่งเรือสำเภาด้วยอีก 1 ลำ รวมเป็น 3 ลำ เรือทั้ง 3 ลำ ก็ออกจากท่าสีหลประเทศมาพร้อมกันครั้ง

ถึงวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 วันออกพรรษา เรือสำเภา 2 ลำ คือ เรือทูตของพระเจ้าสีหลักข์ เรือรามคุดตะก็เข้าจอดท่าเมืองหงสาวดีพร้อมกัน แต่ไม่ปรากฏวิแววของเรือสำเภาจิตรคุดตะคณะทูตจึงเข้าไปกราบทูลให้พระเจ้าธรรมเจดีย์ทรงทราบ พระองค์จึงรับสั่งให้ทำพิธีบวงสรวง ให้เรือจิตรคุดตะปลอดภัยตามประเพณีโบราณทันที โดยจัดให้ทำเป็นรูปเรือสำเภาและจัดสิ่งของอย่างละ 1,000 ให้พร้อมในวันนั้น พอเช้าตรู่วันรุ่งขึ้น คือ วันแรม 1 ค่ำ เดือน 11 พระองค์จึงเสด็จไปประกอบพิธีบวงสรวงเทพดาอารักษ์ ณ ท่าเทียบเรือที่มีรูปเรือสำเภาประกอบอยู่ โดยจุดธูปเทียนบูชาพร้อมสิ่งของอย่างละ 1,000 และทรงอธิษฐานต่อเทพดาอารักษ์ที่ปกป้องรักษาในทะเลหลวง พร้อมทั้งนางมณีเมขลาเทพธิดาได้โปรดคุ้มครองเรือจิตรคุดตะให้ปลอดภัยจากอันตรายและนำสิ่งของในเรือพร้อมรูปเรือสำเภาถวายแต่พระสงฆ์สมณทูตทั้ง 30 รูปเป็นสังฆทาน พระสมณทูตทั้ง 30 รูป รับและอนุโมทนาถวาย พระพรแต่พระเจ้าธรรมเจดีย์ราชาปรากฏว่าในวันแรม 2 ค่ำเดือน 11 จะเป็นด้วยพละทานุภาพของเทพดาอารักษ์และนางมณีเมขลาเทพธิดาก็ตามแต่เรือสำเภาจิตรคุดตะที่พลัดหลงกันไปก็เข้ามาเทียบท่าเรือของเมืองหงสาวดีเป็นที่อัศจรรย์ยิ่งนัก ตั้งแต่นั้นมาพระองค์จึงรับสั่งให้ชาวเมืองยึดถือเป็นประเพณีปฏิบัติให้ทำพิธีบวงสรวงด้วยรูปเรือสำเภาและสิ่งของอย่างละ 1,000 ต่อเทพดาอารักษ์และนางมณีเมขลาเทพธิดาผู้ปกป้องรักษาท้องทะเลเพื่อเป็นสวัสดิมงคลแก่ชีวิตและทรัพย์สินสืบต่อกันมาจนถึงทุกวันนี้

ในช่วงบ่ายของวันออกพรรษาชาวบ้านจะออกมาช่วยกันตกแต่งเรือสำเภาส่วนที่เป็นลำเรือโดยใช้ดอกไม้ชนิดต่าง ๆ ที่สามารถจัดหาได้มาประดับรอบ ๆ เรือสำเภา พอถึงเวลาประมาณ 19.00 น. จะนิมนต์พระขึ้นเทศน์ภายในเรือสำเภา 2 ธรรมมาสน์ ซึ่งเรียกว่า"เทศน์โล้สำเภา" การเทศน์ครั้งนี้ จะใช้เนื้อหาของกัณฑ์กุมาร โดยพระจะสาธยายถึงลักษณะทานที่ พระเวสสันดรได้ประทานสองกุมาร (ชาลีและกัณฑ์) ให้กับชูชก เพื่อเป็นทาสรับใช้พระกุมารทั้งสองทราบความจึงหนีไปหลบซ่อนตัวในสระน้ำ พระเวสสันดรผู้จึงตรัสเรียกพระกุมารทั้งสองให้ขึ้นจากสระน้ำโดยเปรียบสองกุมารเป็นสำเภาทองที่จะพาพระองค์เสด็จไปสู่พระโพธิญาณ ขณะที่พระเทศน์อยู่นั้นจะจุดเทียนรอบ ๆ เรือสำเภาซึ่งเปรียบได้กับแสงไฟที่ใช้ส่องเดินทางในเวลากลางคืนในวันรุ่งขึ้นจะจัดให้มีการตักบาตรรอบเรือสำเภา ซึ่งตรงกับวันแรม 1 ค่ำเดือน 11 เรียกกันว่า **"การตักบาตรเทโวโรหน"** ในวันนี้พุทธศาสนิกชนจะจัดเตรียมอาหารที่ใช้ในการตักบาตร ซึ่งเป็นข้าวสารอาหารแห้งจัดใส่ห่อ ออกมายืนรอบ ๆ เรือสำเภาเพื่อเตรียมตักบาตรพระภิกษุสามเณรในเวลา 08.00 น. หลังจากตักบาตรเทโว เสร็จเรียบร้อยแล้วจะรื้อเรือสำเภา บายศรีจะถูกนำไปลอยน้ำเพื่อเป็นการลอยเคราะห์ ลอยทุกข์ ลอย โศก และโรคร้ายต่างๆไปกับแม่น้ำ ถ้าบุคคลใดมีเคราะห์จะใช้ด้ายตัดให้ยาวกว่าความสูงของคนนั้น นำไปชุบกับเทียนไข นำไปผูกกับหัวเรือหรือท้ายเรือก็ได้แล้วใช้ไฟจุดจากปลายให้ไหม้ขึ้นไปจนหมดเพื่อให้หมดเคราะห์ ซึ่งพิธีนี้จะทำกันในเวลากลางคืนหลังจากพระเทศน์จบแล้ว ปัจจุบันการเทศน์โล้สำเภายังทำสืบต่อมาทุกปีภายในชุมชนมอญวัดประดิษฐารามและยังคงจะอนุรักษ์และปฏิบัติเป็นประเพณีสืบต่อ ๆ กันตลอดไป (สำนักงานเขตธนบุรี, 2549, น.92-94)

